

մար, որ եղած է վեհոյի բարերարն Արեւելեան Եկեղեցիաց և ի մասնաւոր Հայ Եկեղեցւոյ, Նորին Կայսերական վեհափառութեան համար, Վսեմ Կուսակալին, և վերջապէս Նորին Գերբը Սմանապատուութեան համար, որոյ Կաթողիկոսական բարձր գահոյից յարգանք և սէր տածելու սրտաբուխ յորդոր մը կը կարգայ մեզ Եթէ Թիւրքեան Գերապայծառ այնքան հաւատարիմ է, այնքան անձնուէր և երախտագէտ առ Նորին Վեհութիւն, ինչ չպիտի ընենք և մենք Երբեք Պատրիարքութիւն մը չեղաւ այսքան շուայլ բարերարութեամբ առ Բերկայիս Երբեք Բերկայիք՝ ո՛ր և է հասարակութեան որ պատկանին՝ աղօթած չեն Պատրիարքի մը համար այնքան խանդավառ սիրով, այնքան շնորհակալութեամբ ինչպէս այս ներկայ պարագային մէջ։ Ամենքն ալ կ'սքանչանային Նորին Սմանապատուութեան խոհեմ և իմաստուն ընտրութեան ի մասին Գեր. Թիւրքեանի, որոյ անհնար է մերձենալ առանց խորին և անդիմադրելի հրապրոյ մ'ղգայլու։ Վստն որոյ Նորին Վեհութեան և Նորին Արհիպպատութեան անուանքն միշտ պատկառելի պիտի լինին առ մեզ։ Եւ հաստատապէս համոզուած եմք թէ Աստուած որ մեզ հրամայեց սիրել և յարգել մեր մեծաւորները, մասնաւոր արի, լուսամիտ, հաստատամիտ և անշահախիղճ Պետ մը, որպէս է Նորին Գերբընկութիւնն, պիտի լսէ իւր գթութեամբ անկեղծ և շնորհակալեալ աղօթից, զոր երախտագիտութիւնն կը ներշնչէ մեզ մեր փառապանծ Ազգայնէսին երջանկութեան համար յաստիս և ի հանգերձելումն։

Բերիւ, 10 Մարտ 1899

ԹԱՏՐՈՆԸ

Թատրոնն ամէն ժամանակ և ամէն երկրներու մէջ՝ Եկեղեցւոյ Ս. Հայրերը, փրկիտիաները, բարոյազնաները, գրագէտները զբաղեցուցած է, եւ՝ միշտ՝ կա՛մ հաւատած է անոնց կողմէն և կա՛մ գովուած ու փառաբանուած իրեն յառաջդիմութեան անհրաժեշտ, ուսուցանող եւ մարդկութեան օգտաշատ հաստատութիւն մը։ Ոմանք քաղաքակրթութեան և լուսաւորութեան պիտանի կը գտնեն զայն, իսկ այլք, միայն անոր պատճառած անվայելութիւնները և զեղծունիները տեսնելով՝ անգիտաբար ամէն տեսակ ներկայացում կը դատապարտեն։ Մինչդեռ ամենք «Գերարուեստից Տաճար» կը յորջորջեն Թատրոնը, այլք՝ «անբարոյականութեան վայր» կ'անուանեն զայն, կան նաեւ այնպիսիներ, ինչպէս Ժ. Ժուպէն և Թոմաս Բորնը՝ ո՛չ այնքան յոռեռես-կ'ընդունին Թատրոնն իրեն ճշմարտապէս զուարճալի եւ զբօսցոցիչ, սակայն բնաւ երբեք իբրեւ Բարոյականի Դպրոց մը։ Այս տարբեր կարծիքները ծնած են Թատրոնին հետ եւ կարծես թէ մինչեւ վերջը, մինչեւ անոր վախճանն անբաժանելի կերպով պիտի ապրին անոր հետ։ Այդ զաղապարներէն եւ ո՛չ մէկը վստիւած է. անոնց ամէնն ալ՝ սակէ քսան դար առաջ եղածներն են, առջի օրէն ի վեր դեռ քայլ մը իսկ չեն յառաջացած։ Տակաւին որոշուած չէ Թատրոնին օգտակար կամ վնասակար ըլլալը, հին համոզումներն են որ կը շարունակուին և պիտի շարունակուին։

Նախապաշարուած մտքեր չեն դադրիր զայն չնչելու, անհետացնելու աշխատելէ, քառասունչ ընելով անոր անբարոյականութեան

թիւնը, անոր խել մը ցաւալի արդասիքները։ Ուրիշ մտքեր՝ որոնք իրենք իրենք լուսաւորեալ կ'անուանեն՝ կը ջանան խղճի մասը ազատեցանել անոր առաւելութիւնները, անոր վսեմութիւնը ու զիզեցկութիւնը, կրկնելով յաճախ սա խօսքն որ հակառակորդներուն մէկ մասը գիտալիս կ'ընէ. «Սրաբուռ տրեհ...»

Սակայն, վերջապէս, անէծքներն եւ դասապարտութիւնները՝ բազմապիսի ժողովուրդին ճաշակին հետ՝ ոչինչ կը համարուին. անկարելի է ժողովուրդին սիրած բանն անկէ խել։ Եւ Թատրոնն ամէն տեղ եւ ամէն ատեն ժողովուրդին մեծամասնութեան սիրելի եղած է։ Թատրոնին դէմ արձակուած ամէնչէն խիստ վճիռներն ուրիշ բանի չեն ծառայած՝ բայց եթէ առեւի կես բորբոքելու ժողովուրդին անոր համար տաժած սէրը։

Ուրեմն, կ'ուզեմ ականարկ մը նետել Թատրոնին ծագման եւ անոր Եկեղեցւոյ մէջ ու Եկեղեցիէն դուրս յարուցած խընդիրներուն վրայ, կարելի եղածին չափ համառօտ կերպով։

Յուսատեանի մէջ Թատրոնական ներկայացումները սկսեցին իբրեւ լոկ կրօնական արարողութիւններ։ Տիրիստոս չաստուծոյն անախմբութեան առթիւ, անոր յատուկ տաճարին մէջ՝ զանազան ողբերգութիւններ կը ներկայացուէին։ Բանաստեղծները, երգիչները եւ դերասանները՝ Հասարակապետութեան ամէնչէն առեւի յարգուած քաղաքացիներն էին. ասոնք ընդհանրապէս ազատ մարդիկն էին՝ իրելային եւ կը մեծարուէին իբրեւ կառավարութեան ամէնչէն պատուաւոր, ամէնչէն աղջիկ եւ ամէնչէն գեղեցիկ պաշտօնը կատարողներ։ Ողբերգութեանց նիւթերը կ'ընտրուէին ազգային կամ դիւցազնական աւանդութիւններէ մտադին անձնաւորութիւնները պէտք է որ ըլլային անպատճառ հեռանք, չաստուածներ, հսկաներ, իշխաններ, Որդիներ եւ ա՛ռ՝ ողբերգութեան պահանջներէն մէկն էր՝ Ողբերգուն իրեն յատու գրգռող մը ունէր, որ իրեն առեւի վեհափառ կերպարանը մը կու տար, յատուկ կօշիկներ ունէր (զօրխոն), որոնք զինք բնականէն առեւի բարձր կը ցուցնէին եւ կը ներկայանար չաա անգամ հանդիսականներուն՝ ոտքէն մինչեւ զուարթընուած։ Ողբերգը կը վերջանային միշտ մէկ քանի-ներուն մահովը, եւ արդէն անոնց նպատակն ուրիշ բան չէր՝ բայց եթէ հոն գտնուողները լացին ու ահաբեկել։ Եւ այսպէ՛ս՝ երկար ատեն՝ այս կէս քաղաքակրթ, կէս կրօնական ներկայացումները տրուեցան, առանց ժողովուրդին կողմէ՛ ո՛ր և է յիշատակելի հակառակութեան եւ ընդդիմութեան։

Պատահաբար անգամ ըլլալով իր երևակայական Հասարակապետութեան զանազան լայկան եւ հեծկտացող դիւցազնները։ Անախմբօք գտաւ այդ անընդհատ ողբերն ու միօրինակ էին եւ ձանձրացուցիչ, եւ՝ հակառակ անոց մտքերու վրայ ունեցած տիրուպետութեան՝ ուղեց բարեփոխել զանոնք, արցունքի տեղ ծիծաղ դնելով, լացերու տեղ՝ քաղաքաներ։

Իր երազն իրագործուեցաւ. Կատակերգութիւնն ալ՝ Թատրիկութեան մէջ իրեն վայել դիրքը գրաւեց եւ ան ալ իր կարգին կանոններ ունեցաւ։ Օրինակի համար, Կատակերգութեան անձները պէտք չէին որ մեծ-մեծ նշանաւոր քաջեր ըլլան, այլ՝ ժողովուրդին միջին եւ ստեղծատրին դասակարգին պատկանող մարդիկ-ներ։ Ողբին նիւթը՝ ո՛չ թէ հին եւ կրթիք գոյութիւն չունեցած առասպելական պատմութիւններէ, այլ բուն իսկ իրական, առօրեայ կեանքէն կ'առնուէր։ Ողբը կ'աւարտէր, դիմէ միշտ, ամուսնութեամբ, որնոր թէպէտ այնքան լուրջ, սակայն եւ տխուր աշխարհային ուրախութիւններէն ու ինչպէ՛ս Բայց, հուսկաւոր կատակերգակ հե-

ղինակ մը՝ սկսեց կատակերգութիւն անուանալ՝ ժամանակակից խնամասէրներուն վարդապետութիւնները ծաղրաբանել՝ զանոնք եւ անոնց աշակերտները լեւհանելով, ամէնչէն առեւի յարգանքի արժանի եղող դէմքերը խաղաղակիւ, զանոնք ժողովրդին ծիծաղներուն ենթարկել եւ այսպիսով՝ բաւական ժամանակի մը համար՝ չաա մը քարոզութիւններու եւ զանոնք քարոզողներուն վրայ խնդացնելու միջոց մը ընել Կատակերգութիւնը։ Սովորաւ անգամ ծաղրարանուեցաւ ասոր կողմէն իբրեւ իմաստակ։

ԽԱՐԻՃԻՑԷ

Բաբա հաղորէթէրինին անվալը սըհիէ-սի եհնիտէն պօղուածու իսէ տէ, թէհի-քէլի պիր հալ օլմարդը՝ սոն խապէրէր-տէն անալըմըլ տըր։

Պուլկարիթեան իսթիզարաղ Վիլնիւս-տա պաշա չըզմաեղ, պու իչէ մէմուր օլան իթի Պուլկար նազըրարընըն Սօֆիա-եա ավտէթ իթթիթըլէրինի եազմըլ իտիք։ Սօնրատան ավընան խապէրէրէ կէօրէ, իսթիզարաղ մուխապէրաթը խիթամ պուլուպ, մուզապէլէ սուրէթի տէ թանդիմ իտիմըլ, անճաղ Պուլկար հիւքիւմէթինէ թանաթի իթթիթիւք իւզըլէ մուխապէրաթմ մէմուր օլանըր Սօֆիաեա կէմիլէր տիր։

Արէնս Գէրբիւնիւնս Սօպրանիէ մէծ-լիսինին տաղաղմարընը միւլպէսինի էմր-նամէթի իսթիզարաղ օլուպ, եհնի ինթիխապ-լարա սուրըլ 11(23)տէ պաշլանճազ, վէ եհնի Սօպրանիէ, 260 միլիօնլուր եհնի իսթիզարաղ վէ Բասօմըր-Բէօսթէնէ եհնի տէմիր հօրու մուզապէլէսինի թանաթի իթ-մէք իւզըլէ մայիտէ իսթիս իտէնէք տիր։ Մէզըլըր խաթիթը իլէտիլմէսի Եսթըլ տէ-միր հօլարը գուճանիլարընս իտիլ օլու-նամաղ տըր։ Սօֆիատան եաղըլտըղընս կէօրէ, կրէգօֆ գապիլնէսի խաթիլէրի պիր միթինի թօրլամըլար տըր։ Հիւքիւմէթ պու միթինիկ մէն իթմէհիպ, անճաղ հէր կէօնս ուլլուրնուլլուրըն էօնիլիւր ալ-մալ իւզըլէ իճապ իտէն թէտապիլի իթթի-խաթ իթմիլ տիր։ Մէզըլըր գապիլնէսին տէ-վամ իտիպիլնէսի չիւպիլի կէօրիւրիւր։

Իսթիսիա նախիլի հիւքիւմէթի օլան գրալիպա՝ իսթիսիա իլէ Սիւրիպա պէսին-տէ թանդիմ օլընան սուլէ մուսաշտէսինի իմզալաղըլ, իթի թարաֆ՝ բօլիթիլգաւա մուխապէրաթմ իթէրար պաշլամըլար տըր։ Իսթիսիա բարլամընթօսու տա-ղըլտըլ, եհնի ինթիսիալարա եաղընս իլէչէպիլիս իտիլնէք տիր։

Պուլկար տէվէթիլնի իթմիլանըն 2ին հաղըլտաթի մէսէլէրին իմալիլ իթ-տիլէրինէ պաղըլըրտա, իթմիլ տաթի Ազատի Եսթըլ բօլիթիլգաւա մուլաթի-Փաղ օլմազ տըր։

Նիւ-Եսթըրա Ռիստօր նամ ճէսիմ օթէլ, 100 գաւար նուֆուս իլէ պէրաղըր եանմըլ տըր։

Յիրանս Մէմիլի մէպուսանընըն մարտ 17 թարիլի իսթիլմաընսա, պահիլէ նաղըլը Մ. Լօզրուա՝ օթէվալիլն մուսա-Փաղաթը մէսէլիսի գարա հուտուլարընըն մուսաֆաթաթը մատթէսինտէն զիւտտէ է-հէմիլիլթի օլուլուրընս, վէ գաթիլն Յըր-րանսա միւսթէլիլքաթիլըն կէնիլիլի գուլվէթի պիր տօնանմար օլմաթըր ի-ճաղ իթթիթիլիլի պէնան իթմիլ, վէ Յըր-րանսաղ առաքիլի պահիլէսինի մէտի իթ-տիլի կիլի, գուլվէլի պահիլէսինի արթը-ըլմարը իւզըլմաընս տա պահս իլլէմիլ տիր։ Յիրանսանըն Ազալիլգաթ 13, վէ իսթիլթիլարանըն իսթ 10 զըթմ սէֆինէլէրէ մալիք օլաղըլարընըն չըման ճուսա կիւս-քի Յիրանսա բարլամընթօսընս պէնան իտիլմէսի Լօնտրատա հէհէճանը աղիւմ հա-սըլ իթմիլ տիր։

Մարսիլիտա մէ Պուլկար, պիրի պիր Ֆիլէնթիլանտէ մէ տիլէլիլ առքիլի

մէթիլպտէ ֆիլէնթ վէ պարուլ թաթիւ-երչը վուպու պուլարաղ, պաղը թէլէֆաթ օլմազ տուր։ Պու վուգուաթիլար՝ գաղաւ հալ իտիլիլթիւր։

Ամիլիպա տաթիլի Մանիլա ճիլա-րինտաթի աղըլարըն իսթիլքաթիլարընս տօղրու իլէրիլիլթիլար։ Ամիլիպալը մէլէ-րալա՝ Ալիլիլաթիլաթի թէլիլիլթիլ եսթիլ թիլթիլաթիլաթա գաւար իլէրիլմէսի էմր օլուլմալ տուր։

Բուսիլանըն Պէլիլաթ սէֆիլի Մ. Մա-տօլաթիլն էսնաթի զալպուպէթիլտէ, Բու-սիլանըն Վիլնիւս սէֆաթիլի մէզըլըր մէ-մուլիլիլթի վէքաթիլթէն իլիպ իտէնէք տիր։

Յիրանսա պաշ վէթիլի Բուսիլանտաղը սէֆիլի պարօն տը Մօնիլիլաթիլ Տրէյֆիլա մէսէլիլիլտէ իլպաթըր պուլըն-տըղընս տաթի վուգու պուլաճաղ սիւլի գաւար իթմիլիլթիլիլ մէպու Մ. Լալիլէ մէօլիլթիլ տիր։

Մէմալիլթի էնէլպիլէտէ պուլուան Յիրանսա մէմուլիլիլի սիւսիլիլթիլէ գօնս, լօպարընս՝ պիր Յիրանսալ իլէ պիր էնէլպիլ գաւար արաթընտա վուգու պուլաճաղ իլ-տիլաճ իլէմիլիլտէ պուլուանտաղ հաղըլ վէթիլիլթիլ տաթի օլան գօնս լախար Մէմիլիլ մէպուսան թարաֆընտան գաւար օլուլմալ տուր։

Վաթիլքաթ սէրանընս պիլիլքաթ մէ-մուլարընտան վէ Բօմա թիւպէրաթընտան միւրէքքէպ պիր ճէմիլիլթի Բարա հաղըլթիլէրինիլ իւստէի աթիլիլթի իլլէլիլթիլ հա-սէպիլլէ, քաթիլթիլ մէմալքաթ չըզանիլիլ-իլքաթ զաղէթմա վէ իսթիլթիլիլիլ կիւթիլիլ-տիլթիլիլ տաթը մէմուլիլիլթիլ միւլպէլիլ պիր թահիլարաթը ումուլիլէ նէլ իթմիլ տիր։ Պու ճէմիլիլթիլ կէրէք զաղէթալար տա վէ կէրէք մէմուլարաթա պու պա-տէ հաղըլան մէգալէլէրի թօրալաղ, ֆի-թապ հալիլէ գօնարաղ, Բարա հաղըլթիլէրինէ թաղաթ իթմիլ նիլիլթիլիլ պուլու-նուսուր, Պուլուան իլլին ումուլ գաղէթմ միւլտիլթիլիլիլ, զաղէթալարընտա միւլտէ-րիմ մէգալէլէրի տօրաթը նիւսիլ օլաղաղ Բօմա Բարա հաղըլթիլթիլիլ տըր քա-թիլպիլթիլ գօնիլ կիւթար Սօնթիլիլ կիւս-տէրմէն տալվիլ իթմիլ տիր։

Յիրանսա Մէմիլիլ մէպուսանընտա պահիլթիլ պիւտէնիլ միւլաղքէրէ օլուլմաթ-տա պէր տէվտմ օլուպ, պու սըրաթա պահ-րիլէ նաղըլը Մ. Լօզրուա՝ չէտիլտէն մուս-իլէլէ իտիլմէքաթ տիր։

Ալմ. իսթիլթիլ վէ իսթիլթիլթիլ տիր։

Իսթիլթիլթիլ վէ Յիրանսա արաթընտա հաղըլ օլան սուրէթիլ իթիլաթ մուզալէլէ-սինիլ 1. Սալիլպիլիլիլ իսթիլթիլիլ տէն էվլէլ պու հաթիլա իմզալանճաղը տօղրու մալիլթիլ մէպալէրտան իսթիլ վէթիլիլթիլ։

Յին հիւքիւմէթիլ իթիլաթ սէֆիլիլ թարաֆընտան էվլէլթիլ թէպիլիլ օլուլմալ օլան նօթիլ կէրիլէ վէրմէսինտէն տօլա-եւ աթիլք տիլիլթիլթիլ, մէզըլըր նօթանըն թէքարա կէօնտիլթիլթիլ թալիլ իթմիլ տիր։

ԹԷՎՃԻՀԱԹ

Մէմիլիլ Մէմիլիլ գալաղընտա՝ մէ-քաթիլիլ իլլիլիլտալիլիլ միւլտիլ Սպալ լալ լաթիլթիլ էֆի, իտալիլ մէզըլիլթիլ միւլտիլթիլ-իլթիլթիլ մէքաթիլիլ զալըր միւլպիլ մէլէնէպիլէ միւլթիլթիլ ումուլիլ մուլալիլիլ Եիւրիլ պէլ՝ մէզըլըր մուլալիլիլթիլ էօնտէ-սինտէ գալմաղ իւզըլէ թալիլիլ. իթիլթիլ օտաթը մուլալիլիլթիլիլ Մաղաթ մէլէ սանիլ միւլթիլիլ թիլթիլթիլ թէլթիլ, Մէթիլթիլ թիլթիլթիլ թէլթիլ մուլալիլիլ էվլէլ թալիլ պիլթիլիլ Մաղաթ բալա-Չեհ Մէմիլիլ նիւսիլ իսթիլ պուլլուլմալ տուր։

